

Spennende valg i USA

Torbjørn L. Knutsen og
Jennifer L. Bailey

Sjelden har amerikanske velgere vært mer splittet foran et presidentvalg enn de er foran valget 2. november 2004. Sjelden har valgkampen vært mer intens. Sjelden har resultatet vært mer uvisst. Sjelden har utenrikspolitiske spørsmål hatt så stor betydning. Sjelden har et amerikansk presidentvalg hatt større betydning for resten av verden.

- Hva er det som har pisket opp denne stemningen?
- Hvilke faktorer er det som vil kunne avgjøre valget?

Meningsmålingene

I tiden opp mot presidentvalget er det blitt stadig jevnere mellom de to kandidatene – den sittende republikanske presidenten George W. Bush og hans demokratiske utfordrer, senator John F. Kerry. I juli meldte meningsmålingsinstituttet Gallup at Bush hadde 47 % oppslutning, mens Kerry hadde 46 %. I august tjente Bush et ekstra prosentpoeng slik at stillingen ble 48 % mot 46 %. I løpet av september og oktober har Kerry tatt innpå. Like før valget er stillingen helt jevn: 49 % til begge kandidatene.

Enkelte kommentatorer har trukket den slutning at de to kandidatene har samme sjanser til å bli USAs neste president. Men så enkelt er det ikke. Selv om de to skårer likt på landsomfattende målinger, er likevel Bush et hestehode foran der det teller

mest: Han har flere sikre stemmer i USAs valgmannskollegium.

USAs president velges ikke direkte gjennom proporsjonale valg (forholdstallsvalg). Han velges **indirekte**: Først leverer velgerne i alle USAs 50 delstater sine stemmesedler. Deretter telles stemmene opp stat for stat etter prinsippet om flertallsvalg: Den kandidaten som vinner en delstat, får alle valgmannsstemmene fra denne delstaten. Disse valgmennene (og -kvinnene) inngår i et landsomfattende kollegium som i sin tur velger USAs president. Alle solemerker tyder på at Bush ligger best an i konkurransen om å samle sikre stemmer til dette kollegiet. Kerry er imidlertid i siget.

Det viktigste spørsmålet er ikke om Kerry kan dra forbi Bush på de landsomfattende meningsmålingene. Det sentrale er om han i innspurten av valgkampen kan spille klokt på nøkkelsaker og erobre minst 270 av valgmannskollegiets 538 stemmer.

Kommenter påstanden: Sjelden har et amerikansk presidentvalg hatt større betydning for resten av verden.

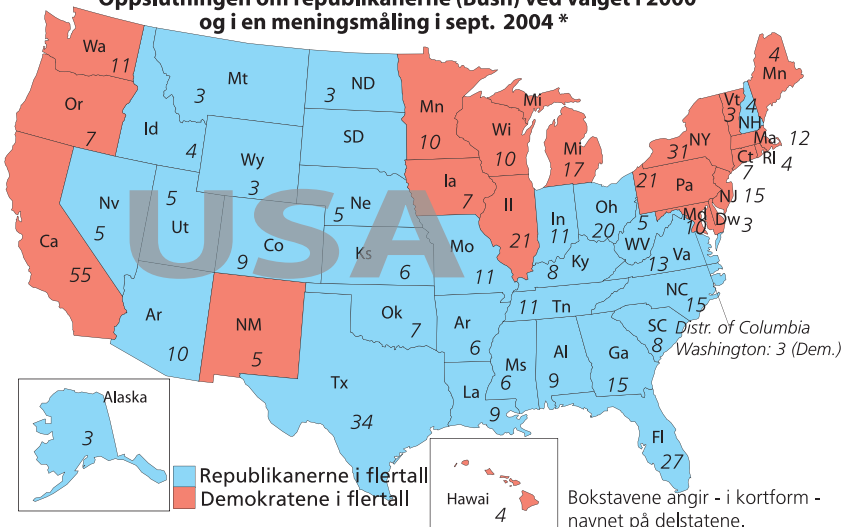
Sakene

Som regel dreier nøkkelsakene seg om innenrikspolitikk. I USA som i andre land

Hva sier meningsmålingene like før valget?

Hvor har kandidatene størst oppslutning?

Oppslutningen om republikanerne (Bush) ved valget i 2000 og i en meningsmåling i sept. 2004 *

* Med unntak for New Hampshire, Wisconsin og Ohio har alle delstater samme farge som ved valget i 2000 i en måling som gir Kerry 274 og Bush 264 valgmann.

Kilde: //uselectionatlas.org/USPRESIDENT/GENERAL/CAMPAIGN/2004/ired04.php

Spennende valg i USA

George W. Bush

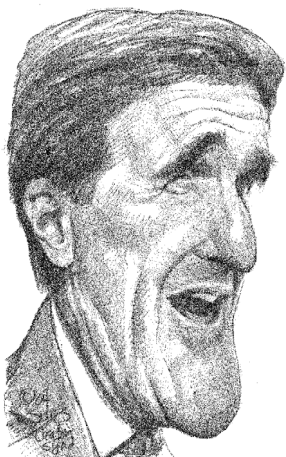
Illustrasjon:
caglecartoons.com

Hva menes med valgmannskollegium? Hvor mange valgmannsstemmer trenger en kandidat for å bli valgt?

Gjør greie for hovedtrekk i den amerikanske valgordningen.

Hva er vanligvis hovedsakene i amerikanske presidentvalg? Og hva er hovedsakene i 2004-valget?

Illustrasjon:
caglecartoons.com

John Kerry

er det spørsmål knyttet til økonomi, sysselsetting, helse, utdanning og sosiale forhold som dominerer de fleste valgkamper. Amerikansk politikk er særegen på noen felt: For eksempel er økonomiske spørsmål viktigere for amerikanske velgere enn for europeiske. USA har ikke noen omfattende velferdsstat. Sykeforsikringer og pensjoner er i stor grad private. Premiene betales som regel av arbeidsgiver, med den følge at den som ikke har arbeid som regel ikke har sykeforsikring heller. Private pensjoner er dessuten ofte bundet opp i verdipapirer, slik at verdien svinger med de økonomiske konjunktorene.

I 2004 er **presidentvalgekampen særegen** også etter amerikanske forhold. Den er dominert av to saker som ikke var i mediebildet for fire år siden: Krigen mot terror og invasjonen av Irak er nye utenriks- og sikkerhetspolitiske saker og de har stilt helse- og sosialspørsmål i skyggen. Utdanning har knapt nok vært nevnt under valgkampen. Det er også en annen grunn til at valget i år er særegent: De politiske frontene har vært **skarpere** enn vanlig. Galluptallene for juli viste at Bush ledet med 47 % mot Kerrys 46 %. Samtidig antydte de at 7 % av velgerne ikke visste hvem de kom til å stemme på. Antallet usikre velgere skrumpet inn i løpet av august og september og lå i begynnelsen av oktober på knappe 2 %. Ved andre presidentvalg har denne prosenten ligget langt høyere like før valget. Men i år har velgerne bestemt seg mye tidligere enn vanlig. De politiske frontene ble tidlig trukket. USAs velgere er **delt i to klare leire**.

Stillingen like før valget

Det er uklokt å bruke kun landsomfattende målinger for å spå om utfallet av presidentvalget – uklokt fordi

■ hver av USAs 50 delstater har et visst antall valgmenn (se kart) – antallet avspeiler delstatens størrelse: Folkerike delstater har mange, små delstater har få.

■ det er nødvendig å kjenne en del nøkkeltall – først og fremst hvor mange valgmenn hver delstat har. California, USAs største delstat, har nesten 40 millioner innbyggere og 55 valgmenn. Wyoming, med færre enn en halv million innbyggere, har 3 valgmenn.

I alt finnes det 538 valgmenn. Den kandidaten som får 270 valgmenn eller flere vinner.

Hvilken oppslutning har så kandidatene

i de viktigste delstatene. Hvilke stater vil foretrekke Bush? Hvilke vil foretrekke Kerry? Valgforskere viser at Bush står sterkest i sørstatene og i veststatene – i USAs såkalte «heartland». Bush vil vinne hjemstaten Texas (med 34 valgmenn) og statene nord og øst for Texas. Dette vil gi ham godt over 200 sikre valgmenn. Kerry har færre sikre stater. Til gjengjeld er noen av hans stater ganske store: For eksempel vil California stemme på Kerry (og gi ham 55 valgmenn). Det samme gjelder de fleste statene i New England – inkludert New York (med 31 valgmenn). Valgforskerne antar at Kerry har knapt 200 sikre valgmenn.

To viktige poeng kommer til syne i denne raske oversikten:

■ Ingen av de to kandidatene går inn i valgdagen med de nødvendige 270 valgmennene.

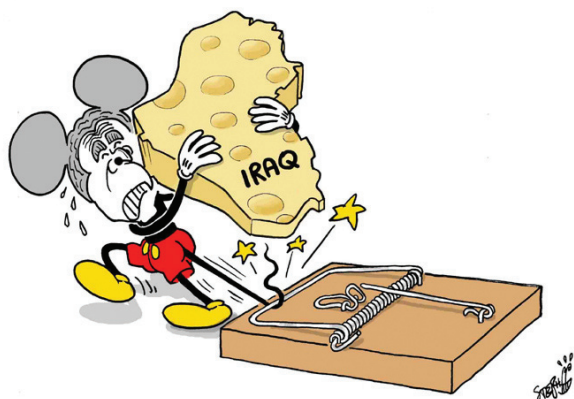
■ Trass i at de landsomfattende meningsmålingene er helt jevne, har Bush likevel en ledelse i antall valgmenn.

Kerry har dermed en tyngre oppgave enn Bush. Kan han klare det? Hvor må han i så fall sette inn støtet i valgkampens innspurt?

Det gir seg selv at valgkampen går på lavt bluss i de statene hvor en av kandidatene er klart dominerende – som i Texas og California. Derfor setter verken Bush eller Kerry inn store ressurser i sikre stater. I regelen er det slik at jo jevnere meningsmålingene er i en delstat, jo mer setter kandidatene inn på å vinne denne staten. Innsatsen øker med statens størrelse, for i de mest folkerike statene er det flest valgmenn å vinne. Altså: Jo jevnere løp og jo større delstat, desto viktigere er valgkampen i denne delstaten.

Kandidatene kommer særlig til å konsentrere seg om **tre store delstater** hvor utfallet er helt uvisst: Florida, Ohio og Pennsylvania – med henholdsvis 27, 21 og 20 valgmenn. Den som vinner alle disse tre statene, blir sannsynligvis USAs neste president! Bush må vinne minst en av dem (han har allerede investert mye i Florida): Vinner han to, er han ganske sikker på å bli valgt til fire nye år. Kerry må helst vinne alle tre delstatene. Han kan til nød klare seg med to av dem – men da må han i tillegg vinne noen av de usikre delstatene i nord (som Iowa, New Hampshire og Oregon). Demokratene søker trøst i at dette ikke er en umulig oppgave, for flere mindre vippestater har begynt å helle mot Kerry i løpet av oktober. Kerry er i siget.

Spennende valg i USA

Hvordan kan Irak sies å representere en felle for president George W. Bush?

Illustrasjon:
Stephane Peray/ caglecartoons.com

Hvorfor gjør Bush og Kerry særlig store valgkampanstrengelser i delstatene Florida, Pennsylvania og Ohio?

Hvordan er årets presidentvalg mer polarisert enn vanlig?

Hvilken side i presidentvalgekampen støtter denne illustrasjonen opp under?

Illustrasjon:
Larry Wright/ caglecartoons.com

Men kan han ta igjen Bush?

Strategi og taktikk

Republikanernes valgkampstrategi er lagt opp av Bushs nære rådgiver, den norskættede Karl Christian Rove. Han la i sin tid opp strategien for Bushs guvernørvalgkamp i

Texas ved å bearbeide velgerne der og så forme George W. Bush til en kandidat som texanske velgere vil ha: tøff, besluttsom og folkelig jovial. Han formulerte et enkelt og fokusert budskap og ba Bushs gjenta dette – hamre det inn – ved enhver valgkampanledning.

Roves strategi var svært vellykket. Han og Bush klarte å snu Texas politisk fra å være en stat med lang demokratisk dominans til å bli en uinntakelig republikansk festning i delstatspolitikken. Den samme strategien virket også i presidentvalgekampen i 2000 da Bush vant over demokratenes kandidat Al Gore – så vidt det var. Vil det virke i 2004 også?

Bush har fulgt Roves råd og betonet noen **få, men klare budskap**. Det viktigste av dem er at amerikanerne lever i usikre tider, og at Bush kan beskytte dem. Han kan lede dem fram til seier i Irak. Han kan vinne krigen mot terror. Denne strategien, kombinert med Bushs betoning av kristne verdier og familiens stilling, har gjort inntrykk på kvinnelige velgere. Særlig på unge mødre. De har tradisjonelt vært tiltrukket av demokratenes mykere, sosialpolitiske program, men i år er de opptatt av nasjonens og familiens sikkerhet og sokner til Bush i større grad enn før.

I løpet av 2004 fikk imidlertid denne strategien et skudd for baugen: Deler av

Bushs budskap er i strid med historiske fakta (se under). Først og fremst gjelder dette påstanden om at invasjonen i Irak var et ledd i krigen mot terror. Kerry har utnyttet denne svakheten for alt den er verdt. Han framholder at det var ingen forbindelse mellom Saddam Hussein og terroranslaget mot USA 11. september. Han hevder at Bush gjorde seg skyldig i en «kolossal feilvurdering» da han ga ordre om å invadere Irak. Denne invasjonen var slett ikke et ledd i kampen mot terror, tvert imot var den et katastrofalt og kostbart blindspor i denne kampen, hevder Kerry.

Kerry har imidlertid også svakheter. Han har ikke noen valgkampstrateg av Roves kaliber. Heller ikke har han noe spisset positivt budskap. Det er et problem, for han kan ikke regne med å høste nok stemmer bare ved å kritisere Bush for å ha invadert Irak på tvilsomt grunnlag. Kerry må overbevise velgerne om at han vet hvordan han skal vinne konflikten i Irak og få de amerikanske soldatene hjem igjen. Han må overbevise velgerne om at han er en bedre militær leder enn Bush. Han må også vinne tilbake Amerikas såkalte «security moms» – kvinner som mener at Bush er bedre egnet til å sikre land og familie mot terror.

I oktober ble et utvalg av amerikanske velgere spurt om hvem som sto bak terroranslaget den 11. september. Nesten 50 % av respondentene svarte Saddam Hussein – selv om det ikke finnes flugg av bevis for at det var andre enn Osama bin Laden og hans al-Qaida som organiserte anslaget. Betyr dette at halvparten av USAs velgere er helt uvitende om verdenspolitiske begivenheter? Det er mer komplisert enn som så. For når respondentene deles inn etter partitilhørighet, viser det seg at de aller fleste republikanere mener at Saddam Hussein sto bak 11. september, mens demokratiske velgere peker på Osama bin Laden. Betyr dette at USAs demokrater følger godt med, mens republikanere mangler kontakt med den virkelige verden? Neppe. Det betyr snarere at velgerne er forutinntatt og at de gjentar argumentet til den kandidaten de har tenkt å stemme på.

Kerrys anklager om at Bush-administrasjonens og USAs invasjon av Irak var en «kolossal feilvurdering» vil nok ha en viss virkning på velgerne – særlig fordi Kerrys argument har fått støtte av USAs våpeninspektører og etterretningsorganisasjonen CIA. Kongressen publiserte den 30. september en tykk rapport hvor det blir fram-

Spennende valg i USA

Hvilken side i presidentvalgkampen støtter denne illustrasjonen opp under?
Illustrasjon: *El Universal (Mexico)*/
caglecartoons.com

Gjør greie for hvilken politikk de to hovedkandidatene står for?

Hva vil det si at valget er noe langt mer enn et presidentvalg?

Mer stoff fra NUPI:
- Internasjonal politikk nr. 3
- Nupi.no – se Amerikabrev

John Kerrys utenrikspolitiske vyer:
Se foreignpolicy.com

Hva skiller de to kandidatene i utenrikspolitikken?

holdt at **Irak** ikke hadde noen masseødeleggende våpen. Landets våpenprogram ble ødelagt under Golfkrigen (1990–1991), og FNs inspektører, sammen med FN-sanksjonene, hindret Saddam Hussein i å stable dem på beina igjen. Irak utgjorde med andre ord ingen fare for USAs sikkerhet da Bush bestemte seg for å invadere landet.

Dermed kan det reises spørsmål om hvor lenge Bush kan gjenta argumenter som stadig mister troverdighet. Svaret vil i stor grad være avhengig av forhold: **valgkamptaktikk og penger.**

Når det gjelder taktikk, kan Bush ha en fordel:

Han har Karl Rove som i tidligere valgkamper har klart å vippe motkandidater av pinnen ved hjelp av svertetekampanjer og skittkasting. Når det gjelder penger, kan Kerry ha en fordel. Begge partiene har samlet inn enorme summer til valgkampen, men det later til at demokratene – overraskende nok – har samlet inn mest. Årets presidentvalg ligger an til å bli **historiens dyreste** – kanskje dobbelt så dyrt som valget i 2000 da regningen kom på rundt \$340 millioner dollar (nær 2,3 mrd. kroner). Bare i valgkampens siste 2–3 uker regner kandidatene med å bruke så mye som 100 millioner dollar hver. Mye av dette vil bli brukt i Florida, Ohio og Pennsylvania. I disse statene vil tv-reklamer for Bush og Kerry i valgkampens slutfase fortrenge de vanlige salgssnutter for biler, klær og såpe.

Det er mange faktorer som kan få betydning i valginnspurten – krigshandlingene i Irak, oppslutningen om en tredje kandidat (som Ralph Nader), anbefalingene til mektige grupper (særlig fagforeninger og store kirkesamfunn) kan alle påvirke valgets resultat. Dessuten er det en faktor som vi ofte overser fra Europa: Presidentvalgets større politiske sammenheng. Amerikanerne skal velge president den 2. november. Men de skal også fylle mange andre embeter.

Ikke bare presidentvalg

Den amerikanske presidenten er USAs **statssjef**. Han er øverstkommanderende for landets væpnede styrker. Han fører USA i krig, og han undertegner traktater – deriblant fredsavtaler. Samtidig er USAs president **også landets regjeringssjef**. Som statssjef er presidenten enestående. Som regjeringssjef må han spille sammen med andre amerikanske aktører – ikke minst Kongressen og høyesterett, men også med lokale politikere.

Når amerikanerne går til valg, ønsker de en statssjef som kan love trygghet og besluttsomhet og som kan være landets fremste diplomat og ansikt utad – akkurat slik Rove og Bush har lagt vekt på gjennom valgkampen. Men med samme stemmeseddel skal de i tillegg velge politikere **til en rekke andre embeter.**

På det føderale planet skal de velge regjeringssjef og medlemmer av Kongressen – noen til Senatet andre til Representantenes hus. På delstatsplan skal de velge guvernør, representanter til delstatsforsamlingen. På fylkes- og kommunenivå skal de bl.a. velge medlemmer til bystyre og skolestyre. Mange offentlige stillinger som er faste i Europa og Norge, er **valgte** embeter i USA – blant dem er fylkeskasserer og lensmann (eller sheriff). Selv kemner er et valgt embete i USA.

Når amerikanerne velger statssjef, tenker de på sikkerhet i militær forstand. Når de velger regjeringssjef, tenker de ofte sikkerhet i en mer sivil betydning – en som omfatter trygd, helse, sysselsetting og sosial orden. Når de skal velge politikere på lavere nivåer, ser amerikanske velgere ofte etter andre egenskaper enn dem de finner hos statssjefen. De ser etter personer med erfaring og medmenneskelighet. De ser etter mykere verdier. Mange amerikanere kan godt stemme på en republikansk president, men velge kongressrepresentant, guvernør eller borgermester fra det demokratiske partiet.

Torbjørn Knutsen er professor ved NTNU i Trondheim og forsker i bistilling ved Norsk Utenrikspolitisk Institutt.

Alle arbeidsoppgaver og nettdresser: **se under.**